

A Honismereti Szövetség 2000. február 8-i küldöttgyűlése

Halász Péter elnök köszönti a küldöttgyűlés résztvevőit. A jegyzőkönyv vezetésére fölkéri *Halmi Lászlónét*, hitelesítésére *Németh Lászlót* (Pest megye) és *Tóth Józsefet* (Budapest).

Halmi Lászlóné a jelenléti ív alapján jelenti, hogy a 22 küldöttből jelen van 13, valamint a Szövetség elnöke, titkára és a felügyelő bizottság elnöke, a jegyzőkönyv vezetője, összesen 17 fő. A vasutassztrájk miatt sokan jelezték, hogy nem tudnak Pestre utazni.

Halász Péter ismerteti a napirendi pontokat:

- Az 1999. évi beszámoló és pénzgazdálkodás megvitatása.
- A 2000. évi munkaterv és költségterv megvitatása.
- A 2001. évi tisztújító küldöttgyűlés előkészítése.
- Egyebek.

A jelenlévők a javasolt napirendet egyhangúlag elfogadták.

Felkéri *Bartha Évát*, hogy tegye meg szóbeli kiegészítését az 1999. évről szóló tartalmi és pénzgazdálkodási beszámolóhoz.

Bartha Éva emlékeztetőül elmondja, hogy a Fővárosi Bíróság 1999. április 30-án kelt végzésében a Honismereti Szövetséget visszamenőleges hatállyal 1998. január 1. napjától közhasznú szervezetté minősítette. Az Elnökség ennek szellemében határozta meg, illetve végezte feladatait, és készítette el az erről szóló beszámolót és pénzügyi elszámolást.

Az országos és regionális rendezvények kapcsán elmondja, hogy valamennyi jól szervezett, eredményes volt. Külön jelentős eredmény, hogy az ifjúságot bevonó rendezvényekkel együtt mintegy tízezer emberrel kerültek hosszabb-rövidebb ideig kapcsolatba, segítve a honismereti munkát, az ismeretek gyarapítását, megfelelően a közhasznúsági követelményeknek is. Kiemelte a rendezvények szervezésében kialakult tartalmas együttműködést önkormányzatokkal, közgyűjteményekkel, intézményekkel, más civil szervezetekkel. Hangsúlyozta a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alapprogram jelentős anyagi támogatását, alapítványok hozzájárulását határon túliak részvételéhez. A pályázatok eredményessége is mutatja a jelentős segítséget. A táblázat végösszege azokat a kapott összegeket is tartalmazza, amelyek csak utólag jelennek meg a Szövetség számlaszámán, az elszámolásokat követően.

Az 1999. évi naplófőkönyv szerinti bevételen túl (9 656 358 Ft) értékelni kell a 22 tagszervezet társadalmi munkájának, felhasznált infrastruktúrájának értékét is, (3 960 000 Ft), valamint a részvételi díjakat (Honismereti Akadémia, „Iskola és honismeret” konferencia), amelyek a rendezést vállaló szervezetek számláján jelentkeztek (mintegy 900 ezer Ft). Ugyanígy a beszámoló nem anyagjellegű szolgáltatásainál szereplő részösszegek is akkor mutatnak teljes képet, ha ismerjük a rendezvények teljes kiadási összegét. Külön táblázat mutatja azokat az összegeket, amelyekkel a Szövetség közvetlenül vagy közvetve támogatta az egyesületek munkáját.

Halász Péter szólt arról, hogy egyrészt minden lehetőséget kihasználtunk a meghirdetett pályázatoknál, másrészt úgy érzi, munkánk alapján nagyobb figyelem mutatkozott meg a támogatók részéről – különösen a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumánál. Bizonyítja ezt az is, hogy a vetélkedőt nemcsak támogatták, hanem meghirdetőként is részt vesznek megrendezésében.

Tóth József budapesti küldött javasolta, hogy a Szövetség eszközvagyonát is tüntessük fel – így a számítógépet, a nyomtatót, a lapolvasót és a telefon-fax készüléket, amelyeknek összértéke mintegy 400 000 Ft.

Javasolja, hogy a testület – jegyzőkönyvbe is rögzítve fejezze ki elismerését Bartha Éva titkárnak a végzett munkájáért.

A tartalmi munkával kapcsolatban a fontosnak tartja kapcsolatrendszerét. A Szövetség erőssége a helyi rendezvények sokaságában van, de nem mindig találjuk meg egymást a hasonló célú szervezetekkel. Vidéken még jobban összefognak, de országos szinten kevésbé megy az együttműködés. Példaként a TKM-et említette, amelynek küldöttgyűlésére eljutva „bombaként robbant” a „*Felkelt a napunk...*” vetélkedő felhívása, mert mások még azzal foglalkoztak mit is kellene tenni. Ugyanez volt a tapasztalat más évfordulók kapcsán is.

Mivel sok esetben azonos rétegeket keresünk meg, (pl.: iskolák) ezért meg kellene nézni, hogyan lehetne ésszerű koordinációval hosszú távú együttműködést kialakítani – tiszteletben tartva, hogy minden szervezet meg akarja őrizni a maga arculatát. A bekapcsolódó tízezer fő véleménye szerint megsokszorozódik a segítőkkel.

Halász Péter szerint köztes állapot van – most alakulnak át színösszeállítások, sokrétűvé a szervezetek – még inkább differenciálódni fognak, hiszen az önálló, sajátos arculattal rendelkező szervezetek tudnak igazán jól együttműködni.

Fodor István (Jászákóhalma) felfigyelt a pénzügyi beszámolóban arra, hogy mennyi pénzt elvisz a Honismeret folyóirat terjesztése. Bár vannak kísérletek a postai terjesztésen túl, de egyelőre eredménytelenek. Fölveti, nem lehetne-e megoldani, hogy a megyei egyesületek juttassák el az előfizetőkhez. Az árusítást pedig megbízásos formában vállalhatná valaki.

Bartha Éva elmondja, hogy a lap megyékhez való eljuttatása még többre kerülne, mint a postai terjesztés. Az árusítást is csak olyan helyen tudjuk megoldani, ahova könnyű eljuttatni a lapot.

Mészárosné Pusztai Éva Heves megyei küldött az együttműködés kapcsán felhívja a figyelmet a Népművelők Egyesülete helyi szintű szervezeteire, amelyek sok felmenő rendszerű programot szerveznek. Városi szintű felhívásaik eljutnak az iskolákhoz. A velük való kapcsolat szélesítené a honismeret jelenlétét.

Szót a nemrég alakult Gyermekek és Ifjúsági Házak Országos Szövetségéről, melynek ő is tagja. Jó lenne, ha rendszeresen kapnának tájékoztatót programokról, felhívásokról stb., amelyeket tovább tudnának adni.

Halász Péter megköszöni az információt, javasolja, hogy a Művelődési Intézet SZIN újságjában is közzé kellene tenni.

Végezetül megkérdezi: a kiegészítésekkel együtt a küldöttgyűlés elfogadja-e az 1999. évi beszámolót és pénzügyi elszámolást.

A szavazás: egyhangú *igen*.

Bolla Dezső a felügyelő bizottság elnökeként szóbeli beszámolójában utalt az egy év előtti megalakulásukra. A bizottság módosított Alapszabály értelmében 1999 áprilisában jött létre a korábbi ellenőrző és számvizsgáló bizottság tagjaiból. Új összetételében is követte a Szövetség munkáját, az Alapszabálynak megfelelő működését, az üléseken mindenkor élt véleménynyilvánítási jogával.

Az Elnökség munkáját az Alapszabálynak megfelelőnek ítélik, semmilyen közbeavatkozásra nem volt szükség, panasszal senki nem élt. Az Elnökség az Alapszabálynak és az éves munkatervének megfelelően ülésezett, azokról az emlékeztető elkészült, az elnökség tagjai megkapták.

Figyelemmel kísérték a pénzgazdálkodást, a rendezvények előkészítését, lebonyolítását.

Táborlátogatásra indultak, amelynek során azt tapasztalták, hogy érkezésük idején 2 tábor nem működött az előre jelzett időpontban és helyen, a harmadikból pedig éppen kirándultak. Véleményük szerint növelni szükséges a tábori fegyelmet – az esetleges változásokat a táborok vezetői jelezzék időben. A továbbiakban szeretnék áttekinteni a táborok beszámolóit, a kapott támogatás pénzügyi elszámolását.

Jobban szeretnék érvényesíteni a megyei egyesületekkel való kapcsolatot, a rendezvényeken való részvételt. 2000-ben tervezik a Szövetség pénzgazdálkodásának hároméves áttekintését, amelyről beszámolnak a 2001. évi tisztújító közgyűlésen. Tervezik több tábor látogatását, és egy kihelyezett szerkesztőbizottsági ülésen való részvételt.

Halász Péter felteszi a kérdést: Bolla Dezső szóbeli beszámolóját a küldöttgyűlés elfogadja-e.

Szavazás: egyhangú *igen*

A második napirendi pontban **Halász Péter** bejelenti, hogy 2001-ben tisztújító küldöttgyűlésre kerül sor. A választás előkészítésére jelölőbizottságot kell választani. Öt-héttagú bizottság működését javasolja. Összetételére a küldöttektől kér javaslatot. Előzetes beszélgetés alapján ő maga Gálné Jáger Mártát ajánlja a bizottságba, aki megválasztása esetén vállalja a munkát.

További javaslatok: Szinku Mihály (Zala megye), Pájer Imre (Győr-Moson-Sopron megye), Sáray László (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Fabulya Lászlóné (Békés megye).

Szavazásra teszi fel a jelöltek nevét. A küldöttek egyhangú *igennel* megszavazzák a jelölőbizottság tagjait.

Következő napirendi kérdésként Halász Péter tagfelvételi kérelmet ismertet.

A nagyváradi központtal működő Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság írásban kérte tagfelvételét a Honismereti Szövetségbe. Az Alapszabály határon túli szervezetnek társult tagsági együttműködést teszi lehetővé. A Partiumi Bizottság működését igen sokrétűnek, tartalmasnak ismeri, a velük való együttműködést fontosnak tartja, felvételüket jó szívvel ajánlja.

Tóth József – ismerve tevékenységüket, egyetért felvételükkel, a társszervezeti együttműködés kimunkálásával.

Szavazás: egyhangú *igennel* a küldöttgyűlés elfogadja a Partiumi Emlékhely Bizottság társszervezetévé történő felvételét, azzal a kiegészítéssel, hogy dokumentumait küldje meg.

Halász Péter felhívja a figyelmet arra, hogy a Szövetség ez évben ünnepli megalakulásának 10. évfordulóját. Ez jó alkalom arra, hogy – elsősorban a Honismereti Akadémián – különböző formában elismerjék azok munkáját, akik kiemelkedően sokat tettek a mozgalomért. A többi kitüntetési forma mellett emlékezett arra, hogy az Alapszabályban a megalakuláskor alapított Tiszteleti Tagság adományozására kínálkozik jó alkalom. Ez azért is indokolt, hiszen egy tíz esztendeje eredményesen működő civil szervezet tiszteleti tagsági címe immár valóban számottevő megbecsülést jelent. Tiszteletbeli tagságot a küldöttgyűlés döntése szerint olyan személyeknek ítéljük, akik szakmai területükön vagy a közéletben tevékenykedve önzetlenül, jelentős anyagi, szakmai, erkölcsi támogatást nyújtottak, nyújtanak a Honismereti Mozgalom számára.

Bolla Dezső egyetértve a tiszteleti tagság lehetőségével fölveti, hogy el kellene döntenie, hány fő kapja meg e kitüntetést. Másrészt kéri, hogy az Elnökség is tegyen javaslatot a kitüntetendő személyekre. Javasolja, hogy az lehessen tiszteleti tag, aki elérni a szavazatok legalább 50 %-át.

Az elhangzott javaslatok 10, 7, illetve 5 főben határoznák meg a kitüntetendők számát.

Halász Péter szavazásra teszi fel a kérdést: 10 főre szavazott 2 küldött, 7 főre szavazott 7 küldött, 5 főre szavazott 5 küldött.

A szavazatok alapján tehát 7 fő tiszteleti tagságáról dönthet titkos szavazással a küldöttgyűlés. A szavazást május 30-ig írásban fogják megtenni.

Halász Péter felhívja a küldöttek figyelmét a soron következő rendezvényekre – kiemelten a „Fekelt a napunk...” millenniumi vetélkedőhöz készült Olvasókönyv bemutatójára, illetve a megyei és területi döntőkre, melyekre meghívja a küldötteket.

Megköszöni a küldöttgyűlésen – a közlekedési nehézségek ellenére – való részvételt, a küldöttgyűlést bezárja.

Budapest, 2000. február 8.

Halász Péter s. k.
elnök
dr. Tóth József s. k.
jegyzőkönyv-hitelesítő

Halminé dr. Bartó Anna s. k.
jegyzőkönyvvezető
Németh László s. k.
jegyzőkönyv-hitelesítő

dr. Bolla Dezső s. k.
a Felügyelő Bizottság elnöke

KÖZHASZNÚSÁGI BESZÁMOLÓ

a Honismereti Szövetség 1999. évi tevékenységéről

A Fővárosi Bíróság 1999. április 30-án kelt végzésében a Honismereti Szövetséget visszamenőleges hatállyal 1998. január 1. napjától *közhasznú szervezetté* minősítette.

Szövetségünk munkáját a módosított Alapszabályban megfogalmazott közhasznúsági célkitűzéseknek megfelelően végezte.

Szervezeti életünk folyamatosságát elsősorban az Elnökség és a megyei egyesületek jól összehangolt munkája teremtette meg. A három alkalommal összehívott országos elnökségi ülésen áttekintettük az országos és megyei szinten végzendő munkát, előkészítettük a tervezett rendezvényeket, a társszervekkel folytatott együttműködés eredményeit. Folytattuk a megyei egyesületek munkájáról tartott tájékoztatókat.

A Szövetség küldöttgyűlését februárban tartottuk, amelynek fő feladata az Alapszabály további módosítása volt a közhasznúvá nyilvánítás kritériumainak megfelelően. Itt a küldöttek megvitatták és elfogadták a Szövetség 1998. évi tevékenységéről készült beszámolót és a pénzügyi elszámolást, valamint 1999-re az éves munka- és költségvetés tervét.

A *Honismeret* folyóirat szerkesztőbizottsága hat alkalommal ülésezett, megvitatta a tematikus számok, a Honismereti Akadémiára készülő szám írásait, ajánlásokat tettek az alkalmi kiadványra, azok anyagára.

A *tábori munkabizottság* megfogalmazta a kiírást a táborok támogatására, illetve értékelt a pályázatokat.

Az *ifjúsági bizottság* előkészítette és megszervezte a IV. Ifjúsági Honismereti Konferenciát, közreműködött a milleniumi vetélkedő elindításában.

Ad hoc szakmai csoport működött közre ajánlásaival, észrevételeivel a vetélkedő elindításában (felhívás), a feladatfüzet elkészítésében, valamint a XXVII. Országos Honismereti Akadémia és a IV. Ifjúsági Honismereti Konferencia előkészítésében.

A *megyei egyesületek* és országos szintű tagszervezeteink alapszabályuknak megfelelően tartották üléseiket, küldöttgyűléseiket.

Szövetségünk, taglétszámunk erősödött, 1999-ben meghaladta a 6400 főt.

Tagszervezeteink száma 22. E mellett két hazai és két határainkon túli társszervezettel működünk együtt.

* * *

Rendezvényeink sorában kiemelkedő helyen szerepelt a tagjaink szakmai továbbképzését szolgáló XXVII. Országos Honismereti Akadémia, amelynek július 5–9. között 200 fő részvételével Zala megye, illetve Zalaegerszeg városa adott otthont. A résztvevők a honismereti mozgalom és a közgyűjtemények, közművelődési intézmények együttműködésének lehetőségeit tekintették át az egy hét során. A szervezésben, lebonyolításban együttműködtünk a feladatok zömét vállaló TESZ Megyei Szervezetével, amelynek tagja a Megyei Honismereti Egyesület. Szervező házigazdaként erkölcsileg s anyagilag támogatta a rendezvényt a Megyei Közgyűlés és Zalaegerszeg Város Önkormányzata. Jelentős anyagi támogatást kaptunk az Akadémia megrendezéséhez a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától, a Nemzeti Kulturális Alapprogramtól, valamint a Mocsáry Lajos Alapítványtól, a Művészeti és Szabadművelődési Alapítványtól és a Magyarok Világszövetségétől. (Az Akadémia szerkesztett anyagát a Honismeret folyóirat 1999/5. és 6. számában tettük közzé.)

Első alkalommal szerveztük *országos honismereti konferenciát* az Országos Pedagógiai Könyvtárral és a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetével közösen október 15–16-án 80 fő részvételével. A fő szervezőmunkát, a házigazda szerepét a Bács-Kiskun Megyei Egyesületünk, valamint Kiskunfélegyháza Városi Könyvtára munkatársai vállalták, végezték. A konferencia témája „a történelmi olvasókönyvek, munkáltató füzetek szerepe az oktatásban, a könyvtárban” volt. Az elhangzott előadások a Honismeret 2000. évi 1. számában jelentek meg.

* * *

Regionális rendezvényeken folytatódott a megemlékezés az 1848–49-es forradalom és szabadságharc 150. évfordulójáról:

– A Komárom-Esztergom Megyei Egyesülettel és a Révkomáromi Kulturális Szövetséggel közösen Révkomáromban szervezett konferencián *A szabadságharc utolsó fénylő csillaga (1848–49)* címmel hallgatott a mintegy 80 résztvevő színvonalas előadásokat, majd megtekintették a vár egy részletét október 2-án.

– *Kaposváron* a Somogy Megyei Honismereti Egyesület szervezett a dunántúli megyék részvételével emlékező ünnepi konferenciát október 18-án, neves országos és helyi történészek, honismereti kutatók közreműködésével, mintegy 120 résztvevővel.

* * *

Közhasznúsági feladataink között megkülönböztetett helye van a *diákokkal* való kapcsolat-tartásnak, az őket mozgósító feladatoknak, rendezvényeknek.

– Szeptember 24–26-án Tapolcán került sor az immár hagyományossá vált *IV. Országos Diák Honismereti Konferenciára* 67 hazai és határon túli diák, és mintegy 20 felnőtt részvételével. A szervezőmunka zömét a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, a házigazda szerepét a tapolcai Honismereti Kör vezetője vállalta. A tartalmi munkát egy erdélyi diák beszámolója tükrözi leghívebben, amely írás megjelent a Honismeret 1999/6-os számában. E rendezvényhez jelentős összeggel járult hozzá a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a határon túli diákok részvételét pedig a Mobilitás Ifjúsági Szolgálat támogatása segítette.

– Szeptemberben hirdettük meg a Magyar Nemzeti Múzeummal és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával közösen a „*Felkelt a napunk...*” címmel 1999–2000-re a millenniumi történelmi-művelődéstörténeti vetélkedőt a Kárpát-medence középiskolás diákjainak. Az október 30-i határidő leteltekor 1503 háromfős csapat jelentkezését regisztráltuk. (Ez 4500 diák részvételét jelenti, több száz tanár közreműködésével.) Valamennyi csapatnak 14 feladatból (közötte 2 lakóhelyére vonatkozó helytörténeti kérdéssel) álló feladatfüzetet kell megoldania 2000. január 10-ig. A maximum 158 pontból legalább 100 pontot elérő csapatok kerülhetnek a megyei, innen a legjobbak a területi, majd az országos döntőbe.

– Június közepétől augusztus végéig tagszervezeteink mintegy 80 honismereti tábort szerveztek. Közöttük a legjobb 34 tábori program megvalósításában anyagi támogatást nyújtottunk. A táborok zömében – elsősorban az általános iskoláknak – honismereti-néprajzi táborokat szerveztek, ahol a kiscsoportvezető szakemberek irányításával részben alapozó, ismeretszerző foglalkozásokat szerveztek, másrészt ismerkedtek a hagyományok gyűjtésével, ápolásával. A középiskolás táborokban már komoly gyűjtő, feldolgozó munkát végeztek a diákok a szakmai kiscsoportokban. Sok tábornak voltak vendégei határon túli diákok.

Magyei egyesületeink nagyon sokrétű munkát végeztek. A testületi üléseken túl megyei, helyi rendezvényeket, honismereti napokat, megemlékezéseket szerveztek (mintegy 120 helyi rendezvény), közreműködtek konferenciák szervezésében. Szervezői, összefogói voltak a táborok szervezésének, helyi vetélkedőknek, a honismereti körök munkájának.

* * *

A honismereti kutatómunkát segítették a *pályázatok*:

– A Magyar Nemzeti Múzeummal közösen meghirdetett – hagyományos kétévenkénti pályázat kiírása 1999. első félévében jelent meg, december 30-i beadási határidővel. Kiemelt témaköre: a millennium, Szent István államszervező tevékenységének hatása. Emellett az új- és legújabb kori témák feldolgozása. Az eredményhirdetésre 2000-ben a Honismereti Akadémián kerül sor.

– Részt vettünk a Cigány hagyományokat kutató Egyesület (amely tagszervezetünk) meghirdetésében és díjazásában. Elnökségünk képviseltette magát a novemberben megrendezett romanológiai konferencián.

– Folytattuk az Anyanyelvápolók Szövetségével közös akciónkat. Közös levélben fordultunk olyan jeles személyiségekhez, akik felelősséget éreznek és felelősek a magyar nyelvért. Az írásban elküldött válaszokat, valamint a személyes beszélgetések rögzített anyagát a Honismeret-ben és az Édes Anyanyelvünk-ben közzöltük folyamatosan, külön rovatban.

* * *

Szövetségünk folyóiratát, a *Honismeret*et sikerült megjelentetni évi 6 számmal, 1500 példányban, 7 ív terjedelemben. A mintegy 930 előfizető mellett számonként 50–60 példányt árusítanak. A szerkesztői és szerzői tiszteletpéldányok mellett fennmaradókat díjazásra, határon túli iskoláknak, könyvtáraknak ajándékozásra használtuk fel.

* * *

Az országos regionális és helyi rendezvényekkel, vetélkedővel, pályázatokkal több mint tízezer emberrel kerültünk hosszabb-rövidebb időre rendszeres kapcsolatba, nyújtottunk számukra szakmai, módszertani segítséget, ismereteket, élményeket.

Budapest, 2000. február 8.

Bartha Éva
titkár

Pénzügyi beszámoló

Honismereti Szövetség

I. 1999. évi nyitóegyenleg OTP számlán:	903.633	
házipénztár	–	
Szövetség vagyona összesen:	903.633	
II. Bevételek		
1. <u>Támogatásokból:</u>		
– Országgyűlési Bizottság	900.000	
– minisztériumok	3.000.000	
– Nemzeti Kulturális Alapprogram	3.800.000	
– egyéb alapítványok	430.000	8.230.000
2. <u>Saját forrásból:</u>		
– felajánlott szerzői tiszteletdíjak		167.250
– 1 %-os felajánlás	8.854	
– Sinka házra (átfutó tétel)	14.274	
– Alapítványról áthelyezve	500.000	
– kamat	70.131	
– működési bevétel (előfizetés, egyéb)	665.844	1.426.358
Összesen:	9.656.358	
3. Társadalmi munka számlákon nem jelentkező összege: – országos elnökség, 22 tagszervezet szervező munkájának, infrastruktúrájának értéke:		
		3.960.000
III. Kiadások		
1. <u>Bér-, bérjellegű kiadások:</u>		
– megbízási díjak (rendezvények)	739.700	
TB járulék	208.472	
– tiszteletdíjak (vetélkedő)	267.400	
TB járulék	131.901	
– Honismeret szerzői, szerkesztői tiszteletdíjak	889.950	
TB járulék	76.591	

2. Dologi kiadások:

a.) Anyagi jellegű szolgáltatások:

– postaköltség	119.890	
– folyóirat terjesztési költség	491.892	
– testületi ülések: – élelem	30.400	
– útiköltség	151.984	
– vetélkedő megyei előkészítése	152.197	
– karbantartási költség (nyomtató)	53.000	
– Kulturális Alap járulék	1.000	
– kegyeleti	4.000	
– pályázati díjak	2.800	
– OTP ügyintézés	16.588	
– nyomdaköltség: – folyóirat	2.124.080	
– vetélkedő	266.144	3.433.975

b.) Nem anyagjellegű szolgáltatások:

– tagsági díjak (MVSZ)	40.000	
– országos konferenciák:		
– XXVII. OHA	870.316 ^x	
– IV. Ifj. Honism. Konf.	340.791 ^x	
– Honism. az okt.	80.000 ^x	
– megyék működési költségeihez	200.000	
– honismereti táborokhoz	506.000	2.037.107
Mindösszesen:	7.785.096	

IV. Év végi záróegyenleg:

OTP számlán	2.760.079
házipénztár	14.816
Szövetség vagyona összesen:	2.774.895
Eszközvagyon: – számítógép + nyomtató	
– szkennel	
– telefon/fax készülék	

^x Részösszeg:

– XXVII. Országos Honismereti Akadémia összköltsége:	3.127.700
– IV. Országos Ifjúsági Konferencia	723.400
– I. Országos „Honismeret az oktatásban” Konferencia (bonyolító: Kiskunfélegyháza Városi Könyvtár)	

Honismereti Szövetség Alapítvány

I. 1999. évi nyitóegyenleg OTP számlán:	4.842.383
II. BEVÉTEL: – kamat	138.499
– 1 %-os felajánlás	34.194
	172.693
III. KIADÁS: – Szövetség számlájára áthelyezve	500.000
– bankköltség	7.547
	507.547
IV. 1999. évi záróegyenleg	4.507.529

Az 1999. ÉVI PÁLYÁZATOK

Pályázat kiírója	pályázati cél	igényelt össz.	kapott össz.
Országgyűlési Bizottság Minisztériumok:	működés	3.000.000	900.000
- Nemzeti Kulturális Ö. M.	működés	3.000.000	1.000.000
-"	48-as konf.	375.000	-
- Közműv. Főoszt.	XXVII. OHA	600.000	500.000
-"	IV. Ifj. Konf.	400.000	400.000
-"	vetélkedő/99	800.000	800.000
- Millenniumi Titk.	Olvasókönyv	1.400.000	600.000*
-"	XXVIII. OHA	900.000	900.000*
- Közgyűteményi Főo.	Repertórium	600.000	-
- Nemzeti és Etn. Főo.	XXVIII. OHA	200.000	100.000*
- Oktatási Minisztérium	folyóirat	400.000	400.000
- Honvédelmi Minisztérium	vetélkedő	ö. n.	-
Alapítványok:			
- Nemzeti Kult. Alappr.	folyóirat	2.400.000	1.800.000
-"	vetélkedő	2.500.000	2.000.000
- József A. Kult. és Szoc. A.	folyóirat	400.000	200.000
- Mocsári Lajos Alapítvány	OHA hat. túliak	150.000	100.000
- Műv. és Szabadműv. A.	XXVII. OHA	200.000	50.000
- Ifjúsági Kabinetiroda	vetélkedő	250.000	-
- Magyarok Világszöv.	XXVII. OHA	500.000	80.000
	Összesen:	18.075.000	9.830.000

* Az összeg felhasználására 2000-ben kerül sor, kifizetése számlák ellenében, utólag történik. (1.600.000)

MEGYEI EGYESÜLETEK MŰKÖDÉSÉHEZ ÁTUTALT ÖSSZEGET 1999-BEN

Megye	Működés	táborok	Honism. Ak.*	vetélkedő	összesen
Budapest	10.000	20.000	190.000	19.768	239.768
Baranya	10.000	10.000	110.000	-	130.000
Bács-Kiskun	10.000	-	8.000	10.000	100.000
Békés	10.000	5.000	100.000	6.455	121.455
Borsod-A.-Z.	10.000	30.000	50.000	13.841	103.841
Csongrád	10.000	10.000	90.000	-	110.000
Fejér	10.000	30.000	80.000	-	120.000
Győr-Moson-S.	10.000	65.000	130.000	13.929	218.929
Hajdú-Bihar	10.000	45.000	50.000	-	105.000
Heves	10.000	20.000	30.000	-	60.000
Jász-Nagyk.-Sz.	10.000	55.000	120.000	-	185.000
Komárom-E.	10.000	10.000	80.000	10.045	110.045
Nógrád	10.000	30.000	10.000	6.300	56.300
Pest	10.000	40.000	120.000	12.595	182.595
Somogy	10.000	25.000	90.000	13.231	138.231
Szabolcs-Sz.-B.	10.000	-	40.000	4.000	54.000
Tolna	10.000	60.000	110.000	13.910	193.910
Vas	10.000	30.000	140.000	-	180.000
Veszprém	10.000	25.000	130.000	15.841	180.841
Zala	10.000	-	szervezők	9.490	19.490
Összesen:	200.000	510.000	1.750.000	149.405	2.609.405
- MMK vállalta át az összeget					
- * 10.000,-Ft/résztevő					

Rákóczi és Kossuth gyermekifjú vitézei

Már a legendák is eltoredeztek, a századok kódébe vesztek arról, hogy a kuruc szabadságharcnak gyermekvitézei is voltak. Ám a történelmi forrásokból, levéltárak, emlékiratok elszórt adataiból tizenéves vitézeket sikerült „feltámasztani”. Mégpedig oly szép számban, hogy nemzeti örökségünk őrzésére alapított szervezetünk, a Magyarország Felfedezői Szövetség múzeumot alapított a két nagy szabadságharc gyermekhőseinek. Sárospatakon, a Szövetség központi házában az ünnepélyes megnyitás a legilletékesebbeknek, a Kárpát-medence országaiból érkező felfedezőknél, és természetesen minden érdeklődőnek.

A két szabadságharc gyermekhőseinek felkutatása jó tíz éve kezdődött, amikor megalakítottuk szervezetünket. A két nagy nemzeti örökség forrásait kerestük és a kuruc hagyományok megőrzésére újra életre hívtuk a Nemes Ifjak Örökösei Társaságot. Az első – talán csodába illő – felfedezésünk volt, hogy a fejedelem már 1705-ben egy kis „csapatot” kezdett maga köré szervezni gyerekekből, fiatalokból. Ezeket az ifjakat törvények, fogadalom, a közjó szolgálata tette közösséggé és fűzte imádott urukhoz, II. Rákóczi Ferenchez.

Az ifjakat a próbaidő után maga a fejedelem fogadta be a társaságba. De hogyan történt ez? A kicsi ember, a gyermekifjú letette fogadalmát, és Rákóczi elé térdelt. Nem tömegesen, egyedül egymaga. Ekkor a fejedelem *felemelte* az ifjút. Idézzünk egy mondatot II. Rákóczi Ferenc Emlékiratainak az 1707. esztendő tőrgyaló fejezetéből: „Ezek után a társulás jelűl valamennyiüket megöleltem.” Ismerünk-e még egy magyar királyt, fejedelmet, aki a nemzet jövőjére tekintve gyerekekből, ifjakból csapatot szervezett, azoknak az ezredese volt, és gyakran vitte őket „országfelfedező kirándulásokra” is?

1707-ben választották meg az erdélyi rendek fejedelmükké II. Rákóczi Ferencet. Visszautjában állt meg Kolozsvárott, hogy fogadja, felavassa ifjait, akiket Kemény János egykori erdélyi fejedelem unokája vezetett színe elé. Az avatottak között ott voltak az 1703-as ostrom hősei, akik a várost körülzáró kurucokat segítették, akik akkor 10-12(!) évesek voltak. És ott volt közöttük egy első nemes ifjú, Mikes Kelemen, aki hűségének fogadalmát haláláig megtartotta. 1709-ben a fejedelem zászlót adományozott nemes ifjainak, szeretett csapatának. Ez a sárospataki vár lovagtermében történt, ahol az előző évben a kuruc országgyűlés volt.

A jeles évfordulón, 1999-ben, ugyanazon a megszentelt helyen, Sárospatak polgármestere Rákóczi-zászlót adományozott Szövetségünknek a kuruc hagyományok őrzéséért. Ifjú Rákóczi tisztjeink ugyanott tettek fogadalmat, ahol elődeik 1709-ben.

A múzeum látogatóit ez a Rákóczi-zászló fogadja. Fő helyen állítottunk emléket a legnagyobb kuruc vitéznek, aki mostohaapjával, Thököly Imrével már kilencéves korában a kuruc táborokat járta, és tízévesen harcoló katonáit buzdította a munkácsi várban.

A kis herceg II. Rákóczi Ferenc volt.

A kiállítás emléket állít a sárospataki és a nagyenyedi diákoknak, akik bátran szálltak szembe a labanc katonasággal. A harcokban elesett hősök nevét is megismerhetjük. Bemutatjuk a 14 éves kuruc katonát, Bercsényi Lászlót, és a 12 esztendőes bátor kislányt, Tóth Mihályt. Mindketten Franciaország híres tábornokai lettek.

A látogató elnyerheti a Rákóczi futára címet is, ha ügyeskedik egy történelmi játékban.

A tápióbszei csatamezőn 50 évvel a nagy harc után járt Rákosi Viktor, aki már csak a korhadtt fakeszterket találta, amelyekről a neveket, már letörölte a mostoha idő. Ő még nem tudhatta, hogy az egyik kereszt alatt tizenkét éves gyermekhonvéd nyugszik. Legendák keltek szárnyra a szabadságharc gyerekeiről, akik sokáig az ismeretlenség homályában voltak. Az a kislány már a hetedik ütközetét vívta, amikor a harcmezőn megölték. Ám a legendák életre keltek, amikor jó száz társával együtt őt is „visszahívtuk” az ágyúk verte löporfüstből, az ismeretlenségéből. Szabó Jósának hívták, hadinapló szőlő hősöiről. Hogy soha többé el ne feledjük nevét, egy szép kitüntetéssel is megismerkedhet a látogató: a *Szabó József ifjú honvéd emlékéremmel*, amelyet örökösei, a ma hagyományörzői nyerhetnek el.

A Maros menti harcokban, amikor az orosz csapatok bekerítették egy zászlóaljot, a honvédek élete függött attól, hogy egy 13 éves honvédfutár a gyilkos tűzben elérje-e az egyik egysé-

get. Sikerült. Szomjas Károly, a zászlóalj nyargonca a szabadságharc egyik magas kitüntetését, a harmadik osztályú vitézségi érdemérmét kapta elismerésül.

Than Károly is 13 éves volt, amikor Bem seregében már ágyúüteg parancsnok lett. Honvéd életének állomásait mutatja be a kiállítás. Egyetlen olyan hősrünk, akinek korabeli gyermekábrázolása is ott van a tablón. Bátyja, Than Mór festette le őt.

A legifjabb honvédekről alapított hagyományokat, kitüntetések, emlékező hadijátékokat is bemutatjuk kiállításunkon. Akinek kedve lesz, honvéd ruhát ölthet, megtudhatja, hogy milyen súlya volt a borjának és a puskának, amelyet naponta akár harminc kilométeres gyalogmenetben is vinnie kellett a gyerekhonvédeknek.

1848–1849 gyermekhőseiről szövetségünknek ez már a második történelmi kiállítása. Az elsőt a jászberényi városi múzeum fogadta be, és őrzi hűséggel.

Sárospatakon a Rákóczi és Kossuth legifjabb vitézeit bemutató kiállítás szívesen látott vendégei azok a diákok és felnőttek is, akik nem tartoznak a Felfedezők Szövetségéhez. A kiállítás a várossal már egybeépült Bodroghalászon (Mátyás király u. 23.) található, református templom közelében.

Rakó József

A Bethlen Gábor Alapítványról¹

Hús esztendeje, hogy a szomszédos államok, főként Ceau^oescu Romániája magyarellenes politikája, erőszakos asszimilációja és a hazai vezetés tehetetlenségét tapasztalva, nemzetféltő szándékkal kezdeményeztük a Bethlen Gábor magánalapítvány létrehozását és államilag engedélyezett működését. A Pozsgay Imre kulturális miniszternek címzett fejterjesztést 1979 karácsonyán indítottuk útjára, s 65, alapos megfontolással kiválógatott, többségében a hatalom által is elismert és méltányolt jeles közéleti személyiség támogató aláírásával 1980 húsvét napján személyesenadtuk át hivatalában a címzettnek, aki gyors intézkedést ígért. Az Alapítvány működését mégis csak öt évvel később hagyta jóvá Köpeczi Béla művelődési miniszter.

A Bethlen Gábor magánalapítvány azonban a gondolat megszületésével egyidejűleg kezdte meg működését. Hiszen mindazok, akik nevüket adták hozzá, korábban is tevékeny szerepet vállaltak az idegen önkényuralom által szorongatott magyarság értékeinek, személyiségeinek, kultúrájának és intézményeinek védelmében, most azzal a többlettel, hogy cselekvő szolidaritást vállaltak ez ügyben egymással is. Természetesen később sorban csatlakoztak hozzánk azok a barátaink is, akiket féltő óvatosságból, vagy gondatlanságból nem kerestünk meg az első körben.

Néhány évünk a fokozódó zsarnoki önkénytől szenvedők védelmében és erőnktől telő segítyezésében, valamint a legalitásért folyó keserves hadakozásokban, a titkosszolgálat megfigyeléseitől, s a hatalmi retorzióktól kísérve telt. Ebben a korszakban a hatalmasokkal perelő lelkes ügyvivőnk, nemrég elhunyt kedves tanárunk, Kiss Ferenc volt. 1982 májusában Csoóri Sándor a Kárpátia Étterem különtermében tanácskozásra hívta össze az Alapítvány kezdeményezőit, amely a belügyesek látható figyelmétől kísérve, rendkívül fegyelmezett és építő légkörben zajlott. Aztán Illyés Gyula, Kodály Zoltánné, Németh Lászlóné és Csoóri Sándor, mint alapítók hamarosan befizették a magánalapítvány alaptőkéjét, 100 ezer forintot, és aláírták a Király Tibor professzor és Kiss Ferenc szóvivőnk által elkészített és a minisztériumba 1982 őszén jóváhagyásra benyújtott alapítvány-tervezetet.

A hatalom büntető akciók sorát indította el az alapítvány hivatali támogatóival szemben. Először Bíró Zoltánt távolították el az irodalmi és sajtó főosztály éléről, majd Pozsgay Imrét a miniszteri székből, aztán az írók és művészek cenzúrázása, szilenciuma, az őket közlő folyóiratok, s főszerkesztőik vegzálása következett. Ezek a lélektani hadviselést és egzisztenciális

¹ Az 1999. november 2-án elhangzott előadás rövidített szövege (Szerk.).

fenyegetést egyaránt hordozó intézkedések azonban már az úgynevezett létező szocializmus agóniáját jelezték. Az ellenzéki csoportok hajszálerekként erősítették mozgalommá egymást, határon innen és túl, melyben a Bethlen Gábor Alapítványnak meghatározó szerepe volt.

Ez a civil kurázsival anyagi-, szellemi-, és fizikai áldozatvállalással működő Alapítvány, az 1985-ös legalitását követően egészen a rendszerváltásig a nemzet, s különösképpen az elcsatolt részekben élő magyarság mindenféle terhét és gondját kényszerült vállalni, a menekültek és üldözöttek ügyeinek intézésétől, az élelmiszer segítők és könyvek, folyóiratok kicsempészésén, a továbbtanulók ösztöndíján át, a legkiválóbbak megismertetéséig és díjazásáig. Ebben az emberpróbáló feladatban, az 1985-től kuratóriumi elnökünkéé választott kiváló közgazda Márton János, és rebellis verseiért hosszú szilenciumra ítélt titkárunk, Nagy Gáspár önzetlen, bölcs és szívós összehangoló munkája révén, becsülettel helytálltunk.

A Bethlen Gábor Alapítvány a századvég egyik legjelentősebb vállalkozása, amelyet a magyar értelmiség jórészének összefogása, áldozatvállalása és csapatomunkája éltetett és éltet. Ez a társaság éveken át olyan – a rendszerváltást követően ma már működő – kormányzati szervezetek, köztestületek és közalapítványok feladatát igyekezett pótolni és elátni, mint a Határon Túli Magyarok Hivatala, a Művelődési Minisztérium Határon Túli Magyarok Főosztálya, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat, a Segítő Jobb Közalapítvány, az Illyés Közalapítvány, a Kölcsey és az Apáczai Közalapítvány, vagy a megújult Magyarok Világszövetsége. Talán sokan már azt is gondolnák, hogy ezek létrejöttével és megfelelő működésével a Bethlen Gábor Alapítvány küldetését elvégezte, s mivel ma már a kítüntetések során a külhoni magyarok munkásságát is számba veszik és elismerik, befejezhetné a tevékenységét is.

Annál is inkább, mert a rendszerváltás és a határon túli magyarok iránti kormányzati szerepvállalás óta a Bethlen Alapítvány támogatóinak sora és tevékenységi köre is szűkül, maga az Alapítvány pedig úgy járt, mint a magyar polgárok zöme: vagyonát gyarapítani nem tudta, befolyása nem növekedett, tevékenységéhez állami támogatást soha nem kért és nem is kapott, az adóalap 1 %-ából az adózó állampolgárok csak szerény támogatásban részesítették, s még csak egy saját irodát vagy szobát sem szerzett a nagy társadalmi osztozkodásban. Mindez igaz, de a számvetéshez hozzátartozik, hogy a Bethlen Gábor Alapítvány alapvető célkitűzései, a létrejöttét előidéző külső feltételek, mindenekelőtt a *környező országokban élő magyarság sorsa az elmúlt évtizedben alig változott, néhol inkább romlott, mint javult*. Ezen sajnos sem a rendszer- és kormányváltások, a kényszeres alapszerződések, de még a létrehozott új szervezetek és intézmények sem tudtak sokat javítani eddig. Mondandóm bizonyításához lássunk néhány statisztikai adatot. Kocsis Károly legújabb tanulmányában bemutatja, hogy miként változtak 1910–1991 között a Kárpát-medence demográfiai, etnikai és vallási jellemzői. E szerint térségünkben a legjelentősebb mértékben a 80 év során, a görögkeleti vallásúak száma és aránya nőtt; 2,3 millióról 7,3 millióra; 12,8 %-ról 27,1 %-ra. Ez alatt a katolikusok (60,5 %-ról 43,1 %-ra); evangélikusok (7,2 %-ról 3,3 %-ra), és az izraeliták (5 %-ról 0,3 %-ra) száma és aránya jelentős mértékben csökkent. Ezen belül Erdélyben 69,4 %-ra, a Vajdaságban 58,1 %-ra, Kárpátalján 56,2 %-ra növekedett az ortodox vallásúak aránya, amely összefügg az etnikai térhódítással. Az egész térségben a románok, a ruszinok, a szlovákok és a szerbek aránya növekedett; a magyaroké, a németeké, a horvátoké és a szlovénoké csökkent. Kiugró mértékben, 5,8 millióra nőtt a románság száma Erdélyben, 4,4 millióra a szlovákoké a Felföldön, 1,2 millióra a szerbeké a Vajdaságban és csaknem 1 millióra az ukránoké a Kárpátalján.

Ennél is szomorúbb a kép, ha az iskolai mutatókat figyeljük meg, amely leleplezi az erőszakos asszimilációs törekvéseket. A szomszéd országbeli magyar gyerekek egyharmada nem tanulhat anyanyelvén az iskolában. Különösen veszélyes és jogsértő, hogy a környező országok mintegy 3 milliós magyarságának nincs, illetve alig van módja az anyanyelvű szakképzésre és felsőfokú képzésre. A magyar népesség számaránya alapján, európai mértékkel, s a romániai felsőoktatási intézményszámot tekintve, legalább három több karú magyar tannyelvű egyetemnek kellene Erdélyben működnie. Egy évtizede, hogy a kolozsvári állami magyar egyetem visszaállítása a román demokrácia szegletköve lett és sajnos mindmáig az is maradt. Ezért tartjuk fontosnak a Partiumi Keresztény Magyar Egyetem kezdeményezését, amelyet két Bethlen-díjasunk: Tökés László és Tempfli József püspök urak a keresztény ökümené szellemében, az erdélyi-partiumi magyar közösségek kultúrájának védelmében indítottak, s amely a magyar egyházak és híveik hitén és szellemi erején alapul.

Tudjuk azt, hogy határainkon túl szinte minden magyar közösségben és az iskolákban napi küzdelem folyik, amelynek tétje a teljes vagy részleges asszimiláció, a beolvadás a többségi nemzetbe, vagy megmaradás a magyar nemzet tagjaiként, ami – úgy véljük – érdeke az egyesül, de etnikai és kulturális sokszínűségét megőrizni szándékozó Európának is. Nyugodt szívvel mondhatjuk tehát az Európai Unió küszöbén is, amit Alapítványunk indulásakor megfogalmaztunk: „Azokat a vállalkozásokat öhajjtjuk ösztönözni és támogatni határainkon belül és azokon túl, melyek a magyarság történelme során felhalmozott értékeit tudatosítják, hitelesen értelmezik, őrzik és gyarapítják, s amelyek e térség népeinek megbékélését elősegítik. Vállaljuk ezt a feladatot azzal a többlettel, hogy hál’ Istennek, ma már nem a magyar államhatalom képviselőivel és szervezeteivel, intézményeivel szemben, hanem velük együtt tehetjük dolgunkat, végezhetjük nemzetszolgálatunkat.

Meggyőződésem, hogy e téren a Bethlen Alapítvány olyan páratlan eredményeket ért el és olyan kapcsolatrendszer épített ki, olyan erkölcsi tőkét gyűjtött össze, amit semmiféle kormányzati szerv vagy közalapítvány helyettesíteni és felváltani nem képes. Íme néhány, az Alapítvány történelmi érdemei közül a korábban említetteteken túl:

1. Elsőként adott jelentős pénzüsszeggel járó díjat olyan külföldi magyaroknak, akiket az ottani párt és kormányzati szervek ellenséges elemként üldöztek, s magyarságszolgálatuk miatt az itteniek sem kedveltek. Így kapott nálunk, a pártközpont kifejezett tiltakozása ellenére Bethlen-díjat 1987-ben az erdélyi *Király Károly* és a lengyel *Zbigniew Herbert*, 1988-ban az egymás ellen is hangolt *Duray Miklós* és *Janicz Kálmán*, azzal a *Bohumil Hrabállal* együtt, aki a budapesti csehszlovák nagykövét tiltása ellenére eljött, és köszönettel vette át a díjat. 1989-ben kiátkozása és üldöztetése előtt néhány héttel így kapott Bethlen Gábor-díjat a temesvári forradalom legendás alakja, *Tökés László*. Vele együtt kapott díjat a szlovén függetlenségi harc jeles képviselője, *Veno Taufer* költő, aki később Szlovénia kultuszminisztere lett. De említhetném 1988-ból a Márton Áron-émlékéremes *Erdélyi Világszövetséget*, a Hámos László vezette amerikai *Magyar Emberi Jogok Alapítványt*, a lengyel Szolidaritás ismert papját *Henryk Jankowski* atyát és az erdélyi falurombolás elleni 1988. június 27-i *Hősök terei tüntetés szervezőit*, valamint az ugyancsak ez ellen fellépő felvidéki *Zsére község lakóit*. 1989-ből a *Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség*, az *Európai Protestáns Magyar Szabadegyletem*, a *Magyar Életért és Jövőért Mozgalom* és a *Kiáltó Szó szerkesztősége* kitüntetése adott vitára okot.

2. A térségben alapítványunk honosította meg az egyházi személyek, papok és lelkészek világi kitüntetését, akik szép számban vannak díjazottaink között. Ugyancsak mi mutattuk fel elsőként a széles közvéleménynek Márton Áron, Erdély szentéletű püspökének követendő példáját, életútját, az évente kiosztott Szervátiusz Tibor alkotta emlékéremmel. Ebben szerepe volt Bethlen-díjasunknak, „a csángók apostolának”, *Domokos Pál Péternek* is.

3. Kiemelnék még egy különleges és nemes gesztust: a díjazottak között szép számmal vannak házaspárok. Olyanok, akik hosszú évtizedek óta együtt végzik magyarságszolgálatukat, mint például a *Püski házaspár*, a bécsi *Szépfalusi* és a marosvásárhelyi *Fülöp* lelkészházaspár, illetve a szabófalvi *Perka* tanárházaspár. Ugyancsak itt említem az Erdélybe visszatelepült *Szánthó* unitárius lelkészházaspárt is.

4. A Bethlen Gábor-díjat eddig 48-an kapták meg. Közülük mindössze 8-an anyaországbeliek, 7 nyugati és 22 szomszéd országbeli magyar kitüntetettünk van, és 11 olyan közép-európai külföldi, aki a térség megbékélésén munkálkodik. Ezek az emberek többnyire a magyarokkal rokonszenvezők, amit az is mutat, hogy mindenféle rágalom ellenére díjunkt mindannyian köszönettel elfogadták és nagyra értékelték. A *Márton Áron-émlékérem*ből eddig 62-t osztottunk ki: 12 az anyaországbelieknek, 21 a nyugati magyaroknak, 22 a szomszéd országbeli magyaroknak, 7 pedig jeles külföldi szervezeteknek és személyeknek adott. A *Tímási Áron-díj*ből 4-et magyarországi, 5-öt erdélyi művész kapott meg, egyet pedig egy vajdasági kulturális szervezet. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy az összesen kiosztott 120 díjunkt eddig 4 kontinens 25 országának arra érdemes állampolgára, vagy szervezete kapta meg, leginkább a külföldi magyarok.

Köszönet illeti támogatóinkat, akiknek döntő többsége a szerényebb jövedelmű értelmiségi középrétegek sorába tartozik, itthon és külföldön. Leghűségesebb adományozóink abból a korszakból maradtak meg, amikor tettnek számított az is, ha valaki a Bethlen Alapítványt tá-

mogatta, amelyet mi csak egy szerény visszajelző köszönőlappal honoráltunk. Lehet, hogy egyszer még ennek is lesz üzenete, mint volt akkor amikor küldtük.

Az Alapítvány összvagyona ma mintegy 8,5 millió forint, amelynek felét a nyugati magyar-ság adományozta, s devizában van lekötve, másik felét az anyaországi polgárok adták össze.

A díjkiosztó ünnepségek helyszíne az utóbbi évekig az Országos Széchényi Könyvtár díszterme volt, jelenleg a Magyarok Háza. Indoka pedig az volt, hogy a határon túliak szellemi szolgálatát végző, Márton Áron-emlékéremmel kitüntetett nemzetközi csereszolgálat vezetőjét oktanul elbocsátották. Mindkét intézménynek ez alkalommal köszönetet mondok, csakúgy, mint leghűségesebb szereplőinknek, *Maczkó Máriának* és *Szabó Andrásnak*. Köszönjük folyamatos munkáját – a Márton Áron-emlékéremet alkotó és a nevek bevésését személyes támogatásként végző – *Szervátiusz Tibornak*; a Bethlen-díj alkotójának és előállítójának *Péterffy Lászlónak*, a Tamási Áron díj alkotójának *Törös Gábornak*, illetve *Nagy Andrásnak*, aki a Bethlen Alapítvány emblémáját és pecsétjét készítette.

Tevékenységünk és eredményeink elismeréseként 1997-ben megkaptuk a *Kisebbségéért* díjat, 1998-ban pedig a *Magyar Örökség* kitüntetett elismerést, így a Bethlen Gábor Alapítvány nevét immár az *Aranykönyv* is őrzi.

Az új évezredet részben megújított kuratóriummal és új programmal szeretnénk elkezdni, amelyet támogatóink és kedvezményezettjeink, alapító tagjaink és díjazottaink ötleteire s eddigi eredményeinkre kívánjuk építeni.

Bakos István

Az 1848/49-es szabadságharcra emlékeztek Kárpátalján

A történelmi Magyarország négy vármegyéje – Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros – 1920-ban elszakított az anyaországtól és Kárpátalja néven Csehszlovákiához, majd 1938-ban pár évnyi anyaországhoz történő visszatérés után, 1945-ben a Szovjetunióhoz csatolták, ma pedig Ukrajnához tartozik.

Az 1848–1849-es események és a meglévő emlékhelyek kutatásával, megőrzésével hetven évig nem foglalkozott itt senki. Inkább a rombolás folyt: a Podheringi-emlékműről 1919-ben a csehek leverték az emléktáblát, az anyaországhoz való visszatérés után visszaállították. A „felszabadítók” 1945-ben újra leverték és eltüntették, majd 1991-ben a sok vihart megélt emlékműre visszakerült a kétnyelvű (magyar és ruszin) emléktábla. Eltűnt Perényi Zsigmond beregvégardói emléktáblája is (1919), szobrát poros raktárakban őrizték Nagyszőlősen, ma a nevét viselő Perényi Zsigmond Középskola előtt áll.

Az 1990-es években kezdett csak enyhülni a diktatúra, s elkezdődött az olvadás folyamata. Egy kis lélegzetvételhez jutottunk. Nem volt már bűn nemzeti hagyományaink ápolása.

Miért fontos nekünk, nemzeti kisebbségben élőknek, hogy nemzeti múltunkat feltárjuk? Mert ezzel is bizonyítani tudjuk, hogy az itt élő magyarság ezer éve itt él a Kárpátok lábánál. Nem jött-mentek vagyunk e tájon, nekünk ez a szülőházánk.

Temetőinkben gondozottak az 1848–1849-es hősök emlékei, a szépunkák a szívükbe zárták a nagy idők emlékét.

1995-ben szűkebb pátriánkban is megalakult a Kárpátaljai Magyar Honismereti Társaság (KMHT), melynek feladata lett volna a helytörténészek, néprajzosok munkájának összehangolása. Sajnos ma már csak papíron létezik, lényeges munkát nem végez. Igaz, van egy kis csapat, mely az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc eseményeit és emlékhelyeit kutatja Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyékben: Bagu Balázs, Deák Ferenc (Bátyu), Fakász Mihály (Bátyu-Munkács), Keresztyén Balázs (Nagyszőlős), Szöllősy Tibor (Técső), Gortvay Erzsébet, Fülöp Lajos (Ungvár).

1999. október 6-án a nagyszőlősi Perényi Zsigmond Középiskola adott otthont a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség központi rendezvényének, melyen magyarországi és kárpátaljai előadók segítségével elevenítették fel a 48-as forradalom és szabadságharc eseményeit. A konferencián dr. Veliky János, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem történész professzora, Keresztyén Balázs helytörténész, dr. Mezey Éva, Nagy Ferenc, dr. Galambos Sándor, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár munkatársai, Csatáry György és Fakász Mihály helytörténészek, valamint Soós Kálmán történész tartott előadást.¹

A konferenciát követően nagygyűlésre került sor a Perényi-szobornál. Itt beszédet mondott Keresztyén Balázs, Szakács Zoltán, a Magyar Köztársaság ungvári konzulja, valamint Tihamér atya, a Nagyszőlősi Ferences-rendi Misszió szerzetes papja. A beszédek elhangzása után a résztvevők megkoszorúzták Perényi Zsigmond mellszobrát.

1999. október 16-án a bátyui középiskola adott otthont a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) Gyöngyösi Irodalmi Társasága helytörténeti konferenciájának, melynek címe „A forradalom és szabadságharc eseményei Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyékben” volt. A rendezvényt Dupka György a MÉKK elnöke nyitotta meg. Bagu Balázs a szabadságharcot követő császári megtorlás könnyes-véres hónapjaira emlékezett, majd a bátyui középiskola tanuló irodalmi összeállítással emlékeztek az Aradon kivégzett honvédtábornokokra. Emlékük előtt tisztelgett Sütő László bátyui református lelkész, esperes.² Laurenszky Ernő, a magyarországi Kossuth Szövetség elnökségi tagja a Szövetség hagyományápoló szerepéről beszélt. Fakász Mihály a honvédsereg kárpátaljai szervezését ismertette, Szöllősy Tibor Máramaros megye szabadságharcát mutatta be, dr. Deák Ferenc Kossuth Lajos portréját állította a hallgatóság elé. Gortvay Erzsébet irodalomtörténész Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc a kárpátaljai népköltészetben címmel tartott előadást. Keresztyén Balázs Perényi Zsigmondról, Bagu Balázs Ung megye emlékhelyeiről, Fülöp Lajos levéltáros a ruszinság szabadságharcáról beszélt.

A konferencia kísérő rendezvényeként sor került Bagu Balázs–Fakász Mihály–dr. Deák Ferenc közös tanulmánykötetének bemutatására,³ valamint a MÉKK ifjúsági csoportja A forradalom és szabadságharc emlékének ápolása szülőföldemen pályázatának eredményhirdetésére.

1999. november 24-én Beregvégárdóban a Bereg-vidéki Kulturális Szövetség, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Járás Szervezete és a Beregszász 900 éves Városvédő, Szépítő és Művelődési Alapítvány szervezésében megemlékezést és konferenciát tartottak a Perényi-kúriában.⁴ Százötven évvel ezelőtt, 1849. október 24-én ezen a napon végezték ki Perényi Zsigmondot, a felsőház elnökét. A konferenciát Bakancsos László, a KMKSZ JSz elnöke nyitotta meg. Jelen volt Szakács Zoltán a Magyar Köztársaság ungvári főkonzulja. Itt voltak a vértanú leszármazottai: Perényi János, a Magyar Köztársaság Európai Tanács melletti Állandó Képviselőtének nagykövete és fia, Perényi Zsigmond is. A forradalom és szabadságharc eseményeit Katona Tamás történész elevenítette fel. A Szent István-i hagyomány és keresztény kultúra gyökereitől, az 1848–1849-es, majd az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc eszmeiségén keresztül mutatta be azt a hatalmas örökséget, amellyel az magyarság rendelkezik. Keresztyén Balázs Perényi Zsigmond életútjával ismertette meg a jelenlévőket, Bagu Balázs helytörténész az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc emlékhelyeinek állapotáról, az ezek megmentését szolgáló munkákról számolt be. Dr. Soós Kálmán, a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola főigazgató-helyettese Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc az ukrán történelemírásban címmel tartott előadást. A emléktáblát dr. Perényi János és Lőrinc Tamás leleplezte, melyet Balogh Géza nyíregyházi művész ajándékozott Beregszász és Beregvégárdó magyarságának. Balogh Gézát gyökerei e tájhoz kötik, hiszen édesapja Ardóban, édesanyja

¹ Lajos Mihály–Kovács Elemér: „Végezetül eltételek nekik az igazság koronája”, Kárpáti Igaz Szó, 1999. október 9. 1–3. old.

² Lajos Mihály: „Szívünkben is állítsunk emlékműveket” Kárpáti Igaz Szó, 1999. október 21.

³ Bagu Balázs–Fakász Mihály–dr. Deák Ferenc: Tanulmányok az 1848–49-es szabadságharcról Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros megyékben. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest. 1999. 104 old.

⁴ Fogarasi: Emléktábla avatás a beregvégárdói Perényi-kúria falán, Beregi Hírlap, 1999. október 28. – A Perényi-kúria ma művelődési otthon.

pedig Forgolányban született. A megjelent szervezetek, magánszemélyek ezután elhelyezték az emléktáblán a megemlékezés koszorúit. Az emléktábla szövege:

Itt született
báró Perényi Zsigmond
(1783–1849)
az 1848/49-es szabadságharc mártírja
Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség
Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Járási Szervezete
1999. X. 24.

Szerettük volna az eredeti, 1902-ben felállított tábla szövegét visszahelyezni. Az 1902 októberében történt emléktábla avatásról a korabeli sajtóban két cikk is megjelent.⁵ A cikkek azonban nem közlik sem az avatás pontos időpontját, sem a tábla szövegét. Arról sincsenek adataink, hogy 1939 után visszahelyezték volna a táblát. Kutatásaink a helybelieknél nem vezettek eredményre.

Új évezred köszöntött ránk, új kihívások és feladatok jelentkeznek. Nekünk, itt élőknek szent kötelességünk hagyományaink ápolása, történelmi múltunk megismerése. Mi, idősebb nemzedék elvetettük a magot, s várjuk, hogy az kalászbá szökkenjen. Az ifjúságra vár az a feladat, hogy tovább vigyék a fáklyát, magasra emelve a zászlót, ápolják a kapcsolatokat határon túli testvéreikkel.

Bagu Balázs

Híven, Becsülettel, Vitézül!

A címben szereplő három szó igen sokat jelentett egykoron a m. kir. csendőrnek! A Testület jelszava volt ez, mely szerint a kebelébe tartozóknak élniük, s ha a sors úgy hozta, meghalniuk kellett. Mondhatjuk, hogy néhány kivételtől eltekintve ez így is történt. Kevés hiteles adattal bír a ma embere erről a szervezetről, mely 64 esztendőn át vigyázta a magyar vidék békéjét. Vigyázta úgy, ahogy előtte és utána egyik közrendvédelmi alakulat sem ebben a hazában. Törvényektől szigorúan szabályozva, kérlelhetetlenül és megvesztegethetetlenül, részrehajlás nélkül, s időnként kíméletlenül. 1945 utáni megítélése kizárólag a magyarországi zsidóság 1944-es deportálásában való részvétele és a törvényes rendet el nem fogadott eszközökkel megdönteni kívánó kommunista mozgalommal szembeni kemény fellépése alapján történt, teljesen elfogult, torz módon. Sokáig ki sem lehetett ejteni a csendőr szót, vagy ha igen, akkor csak a legelmarasztalóbb jelzők környezetében.

A Szemere Társaság 1997. őszén alakult csendőrségi szakosztálya, mely Csóka Ferenc elnök és Kaiser Ferenc titkár vezetése alatt működik, azt a célt tűzte ki maga elé, hogy tudományos igényességgel tárja fel a magyar királyi Csendőrség történetének fényes lapjait és árnyoldalait egyaránt. Legfőbb szempontnak a történeti hűséget, a tárgyilagosságot tartja, de ezen túlmenően a hagyományok ápolását is fontos feladatként kezeli. Már az 1998-as és 1999-es konferenciák is nagy sikert arattak újszerűségükkel, a téma korrekt megközelítésével.

A 2000. február 14-én megrendezésre került III. ülésszak megnyitása előtt reggel $\frac{1}{2}$ 9-kor koszorúzással kezdődött a program. A Hadtörténeti Múzeum udvarán csendes főhajtással emlékeztek meg az egykori csendőrök az I. és II. világháborúban hősi halált halt bajtársaik tiszteletére elhelyezett márványtábla előtt. Ugyancsak koszorút helyeztek el a szakosztály képviselői is. 9 órára a Múzeum II. emeleti tanácsterme zsúfolásig megtelt a szakma képviselőivel, az egykori, még élő bajtársakkal és más érdeklődőkkel. Csóka Ferenc alezredes rövid bevezetőjében köszöntötte az egybegyűlteket, s hangsúlyozta, hogy a szakosztály tudományos társulat és ennek megfelelően a konferencia jellege is az. Ezután a levezető elnök, dr. Bö-

⁵ Perényi Zsigmond báró emléke, Bereg, 1902. október 19.; Perényi Zsigmond báró emléke, Budapesti Hírlap, 1902. október 6.

könyvi István vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoka megnyitotta az ülészakot. Beszédében hangsúlyozta a történelmi hagyományok ismeretének szükségességét, a mai rendvédelmi szervek elődei tapasztalatainak átvételét, különös tekintettel a jelenlegi magyar közbiztonsági helyzetre.

A tárgysorozatot Csóka alezredes nyitotta meg, előadásában a csendőrség területi elhelyezkedésének változásait taglalta az 1868–1876 közötti időszakban. Külön ki kell emelni, hogy az elmondottak tavalyi előadásához kapcsolódtak. Akkor a szabadságharc befejezésétől a kiegyezésig mutatta be a császári királyi csendőrezredek mozgásait, az adott területek lefedettségét, hogy a dualista államon belül miként szűnt meg az összbirodalmi csendőrség, s hogyan kezdődött meg a nemzeti csendőrségek kialakulása.

„Régi és új válaszutján Somogy vármegyében” címmel Tóth János rendőr alezredes tartott igen érdekes beszámolót a megye XIX. századi közbátorságának helyzetéről. 1850-ig vármegyei hajdúk és pandúrok igyekeztek felügyelni a rendre, de tevékenységük nem volt elégséges, a híres somogyi betyárvilágon nem sikerült úrrá lenniük. 1850-től a cs. kir. 6. csendőrezred sem tudott átütő változást elérni, sőt, rosszabbodott a helyzet, a pandúrság intézményét, a strázsmesteri hivatalokat vissza kellett állítani. Amikor 1883-tól megkezdődik a m. kir. Csendőrség megyei állományának feltöltése, ismét megszüntetik a pandúrságot, ezúttal véglegesen, de ugyancsak elhamarkodottan. Pandúrok már, csendőrök még nincsenek. Amikor megkezdik működésüket, a lakosság ellenszenvvel figyeli azt, segítséget nem nyújt, így a közbiztonság csak a századfordulóra javul valamelyest.

Ezután három korreferátum következett, mely a m. kir. Csendőrség felállításának, megszilárdításának törvényi hátterét ismertette a közönséggel. Kósa László rendőr alezredes az 1881. évi II. és III. törvénycikkek országgyűlési tárgyalásáról számolt be. Őt Magyar Endre egyetemi hallgató követte, aki az 1881. évi LXXI. törvénycikket mutatta be, mely a csendőrségi nyugdíjról szólt. Ez a törvény európai értelemben is igen korszerűnek számított: a szolgálati évek számának növekedésével arányosan emelkedett a megállapított nyugdíj összege. 40 évi szolgálat után a csendőr fizetésének, vagy miként akkor mondták, tettelegességi illetményének 100%-át kapta nyugdíjként! Zsigovits Endre határőr alezredes az 1882. évi X. törvénycikket vette górcső alá, mely a csendőrség azon teendőiről szólt, amiket a törvényhatósági jogú városok bel- és külterületén végeztek.

Érdekesítő és alapos felkészülést feltételező előadást hallhatott a közönség dr. Csapó Csabától, az ELTE Bölcsészettudományi Karának fiatal tanársegédjétől a fegyverzet és felszerelés beszerzésének témaköréből. A referátum az 1880-as, 1890-es évek történéseit ismertette, s kiderült, milyen szigorú elvek határozták meg az anyagvásárlást. Elsőrendű volt az ár és a jó minőség. A vásárlások előtt a beszerezni kívánt tételből néhány darabot előzetesen le kellett szállítania az ajánlatot tevő cégnek, s azokat a csendőrség szakemberei a szó szoros értelmében ízekre szedték, így állapítván meg minőségüket. Általában igyekeztek Magyarországon szolgálatban, illetve Székesfehérvár városának 1944/45-ös védelmében hősi halált halt Csendőrökről való megemlékezés. Kálmán Zsolt az 1918-ig fennállott m. kir. horvát-szlavón Csendőrség szervezetéről és működéséről tartott előadást.

Kaiser Ferenc szakosztályi titkár, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem doktorandusza a csendőrség és a közigazgatás közötti igen bonyolult kapcsolatokat igyekezett bemutatni. A téma nagysága és a rendelkezésre álló kevés idő okán ez csak vázlatos, összefoglaló jellegű lehetett. Forró János rendőr alezredes a székesfehérvári II. csendőrkerület életéből villantott fel néhány képet az 1930-as, 1940-es évekből. Különösen érdekes volt a közbiztonsági szolgálatban, illetve Székesfehérvár városának 1944/45-ös védelmében hősi halált halt Csendőrökről való megemlékezés. Kálmán Zsolt az 1918-ig fennállott m. kir. horvát-szlavón Csendőrség szervezetéről és működéséről tartott előadást.

Ugyancsak érdekes volt Suba János őrnagy, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtárának tudományos munkatársa által tartott tájékoztató. Suba őrnagy az 1919 és 1921 között fennállott provizórikus jellegű alakulatokról, a határctsendőr zászlóaljokról beszélt. A három zászlóalj Nyugat-Magyarországon működött, s a referens levéltári kutatásai alapján készült összefoglalója számos, eddig nem ismert adattal gazdagította a szakmát és az érdeklődőket egyaránt.

Cserhalmi Pál rendőr ezredes, kitűnő lovas szakember, oldott légkörű, kötetlen beszámolója következett a lovas csendőrségről, igen sok áthallással a mai viszonyokra. Az előadás, bár kevéssé volt tudományos, sok olyan adalékot tartalmazott, amely a mai közrendvédelmi testületek lovas szolgálatait seghethetné.

A délelőtti ülészak utolsó előadása méltó volt a konferencia addigi színvonalához. Bebesi Zoltán, a siófoki vízirendőr-őrs fiatal tisztje a vízcsendőrség intézményéről szólt. Bár levéltári iratanyagok e kérdésben nem álltak rendelkezésre, a feltalálható irodalomból mégis remekül szedte össze a balatoni vízcsendőr őrsök 1942–1945 közötti rövid működésére vonatkozó információkat. Ezt kiegészítette az ott szolgált személyek felkutatása, meginterjúvolása, tárgyi emlékegybegyűjtése, valamint az eszközök és emberek háború utáni sorsának nyomon követése. Mindez szerencsésen „koronázta meg”, hogy a témát egy szakmabeli, egy mai vízirendőr tiszt dolgozta fel. Ez egyszersmind alkalmas a vízirendőrségnél a csendőrhagyományok további ápolására is.

Ebéd előtti hozzászólásában Horváth Pál m. kir. csendőr főhadnagy, a mátészalkai szárny utolsó parancsnoka kifejtette, hogy sosem szabad megfeledkeznünk a legénységről, akik a tényleges szolgálatot ellátták. Tisztelettel kell megemlékeznünk a magyar parasztságról, mely gerincét adta a testületnek, s mindenkor biztosítéka volt a becsületes szolgálatellátásnak.

Délután először Davola József alezredes értekezett a tábori csendőrségről. Tavalyi témája is ez volt, de idén határozottan jobb, összefogottabb volt az előadása. Horváth Csaba alezredes, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem hadtörténelem tanszékének tanára a csendőrségnek az elhárításban játszott szerepéről szólt, különös tekintettel az 1920–1945 közötti időszakra. Ecsetelte a mindenre kiterjedő és alapos nyomozati munkát. A jobb közérthetőség kedvéért megjegyezte, felejtjük el a „Bors Máté”, vagy az „Egy óra múlva itt vagyok” című filmek csendőrnymozó ábrázolásait, mivel éppen fordítva volt minden, mint azt a nevezett alkotások bemutatták: kíméletlenül és a csírájában fojtottak el minden bal-, esetenként jobboldali mozgolódást. Ennek záloga a csendőrnymozók professzionális felkészültsége, a jól szervezett intézményi háttér és a bizalmi egyének sűrű hálózata volt.

Nagy Miklósnak a csendőrségi fogvatartás ismertetését szolgáló tájékoztatóját dr. Szakály Sándor a Hadtörténeti Intézet és Múzeum megbízott főigazgatójának előadása követte. Dr. Szakály személye közismert a csendőrséget kutatók között: már az 1980-as években is tárgyilagosan igyekezett megközelíteni ezt a témát, s azóta is mindent megtesz – immáron a Duna-TV nyilvánosságát is felhasználva –, hogy a csendőrségről igaztalanul kialakított torzképet eloszlassa, s a köztudatban egy sokkal árnyaltabb, a tudományos kutatás eredményeit felhasználó csendőrség-kép álljon a korábbi helyére. Most e törekvések szellemében a kiképzés és oktatás rendszerének kérdéseit feszegette. Sok olyan módszerre irányította rá a figyelmet, mely ma különösen megszívlelendő lenne. Az egykori m. kir. Csendőrségnél a közbiztonsági szolgálat, illetve a közvetlen nyomozati munka maradéktalan ellátása mellett az állomány kiképzésére, felkészítésére fordították a legnagyobb figyelmet. Ennek során rendkívül szigorú szabályok érvényesültek, aki nem felelt meg, azonnal kihullott a rostán, bár már a felvétel rendszere elég garanciát nyújtott arra, hogy az újonnan felszerelt csendőr meg fogja állni a helyét. A referens hangsúlyozta, hogy a csendőr szolgálata első napjától szinte az utolsóig állandóan tanult, s ismereteinek naprakészségét előljárói folyamatosan ellenőrizték. Ez volt a csendőrség hatékonyságának egyik záloga is: a Szolgálati Utasítás és a törvények pontos ismeretének következtében mindig és azonnal tudták, miként kell az adott helyzetben fellépniük. Fontos volt a szervezeti felépítés egészséges mivolta is: egy piaci zsebtolvajt nem egy főhadnagy, vagy százados üldözték, mint az manapság gyakran előfordul, hanem elég volt oda egy őrmester is. A tiszt csak kiképzett, ellenőrzött és számon kért. Ez megszívlelendő lenne a mai rendőri vezetők számára is.

Dr. Róbert Péter a csendőrségi sajtót igyekezett bemutatni a közönségnek, helyenként szelletes fordulatokkal tarkítva előadását, de nem mindenütt a helyes következtetést levonva. Nagyon érdekes és tanulságos volt dr. Ernyes Mihály rendőr dandártábornok, Baranya megyei rendőrfőkapitány tájékoztatója „Utóhang a csendőrséghez címmel”. Eredeti okiratok dokumentálják, hogy a front átvonulása után 1944 őszétől a volt csendőrök részt vettek a Baranya vármegyei közbiztonság helyreállításában. Szó volt a testület újbóli felállításáról, a községi előljáróságok csendőrsők szervezését kérték. Az egyre-másra alakuló polgárőrségek élén

többnyire mindenütt volt csendőr tiszthelyettesek állottak. Amikor megkezdődik a vármegyei rendőrőrsök felállítása, mindenütt az egykori csendőrlegénységi állományt és a volt csendőr-ségi objektumokat veszik igénybe. Ilyenfajta szolgálat ellátására csak a volt csendőröket tartják alkalmasnak, azonban a pártvonalról odairányított, újdonsült, kiképzetlen rendőrökkel. 1945 májusában azonban megtörténik a régi emberek tömeges elbocsátása és nagyarányú rendőrtoborzás kezdődik.

Utolsóként Kiss István Géza alezredes, a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményvezető főmuzeológusa került sorra, s a csendőrhagyományok 1945 utáni ápolásáról és átalakulásáról beszélt, méltatva a Szemere Társaság és az emigrációban létrejött Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség eddig tett lépéseit.¹

Illésfalvi Péter

A kézdivásárhelyi múzeum

A kézdivásárhelyi múzeum 1972. március 3-án nyílt meg a hajdani városi tanácsház épületében. Mint minden ilyen jellegű intézménynek ennek is megvannak az előzményei.

A XIX. század hetvenes éveiben kínálkozott először lehetőség múzeum létrehozására Kézdivásárhelyen. Özv. Cserey Jánosné Zathureczky Emília értékes gyűjteményt hozott létre a város közelében lévő imecsfalvi kúriájában. Ezt egy Háromszéken létesítendő Székely Nemzeti Múzeum céljaira ajánlotta fel. A város bejelentette igényét a gyűjteményre, a feltételeket azonban (megfelelő épület, személyzet stb. híján) nem tudta megteremteni. 1879-ben a gyűjtemény Sepsiszentgyörgyre került és a Székely Mikó Kollégiumban helyezték el. 120 évvel ezelőtt ott létesült a Székelyföld első múzeuma.

Diénes Ödön a múlt század végén a Székely Mikó Kollégium diákja volt, ott ismerkedett meg a Székely Nemzeti Múzeum értékeivel és elhatározta, hogy tanulmányai befejezése után múzeumot létesít Kézdivásárhelyen. Gyűjteménye azonban az I. világháború idején megsemmisült, elkallódott. 1918-ban újrakezdte a gyűjtőmunkát és 1922 decemberében, amikor a Kaszinó fennállásának 80. évfordulóját ünnepelték, Diénes Ödön ügyvéd, a Kaszinó elnöke előterjesztette a múzeum létesítésére vonatkozó indítványát. Tíz évi kitaró munkával, jó-részt adományokból, több mint 8000 tárgy gyűlt össze. Ebből a több szaksoportba sorolható anyagból rendezték a kiállításokat és 1932. szeptember 4-én nyitották meg a város első múzeumát. Saját épülete nem volt, ezért az Erzsébet Árvaleánynevelő Intézet ideiglenesen két nagy termet bocsátott rendelkezésére. 1941-ben az Árvaháznak szüksége volt a termekre, a gyűjteményeket össze kellett csomagolni és raktárakba helyezésükkel a múzeum megszűnt.

Diénes Ödön halála után öccse, Diénes Jenő ügyvéd vette gondjaiba a gyűjteményeket és 1946-ban bekövetkezett haláláig múzeumőrként védte a felhalmozott értékeket. 1949-ben a raktárakat feltörték, akkor kezdődött a gyűjtemények széthordása, pusztulása. Örökségként a későbbi múzeumra nagyrészt jogi szakkönyvek, folyóirat- és napilap-kollekciók, néhány jelentéktelen tárgy maradt csupán.

A háborút követő évtizedekben sem a gazdasági sem a politikai helyzet nem kedvezett a múzeumszervező munkának. Az első eredmény e téren 1969-ben született. Gábor Áron hősi halálának 120 éves évfordulója alkalmából a Kovászna Megyei Múzeum (most ismét régi nevén Székely Nemzeti Múzeum) az ágyúöntő műhely telkén lévő Turóczi-házban két kis teremben állandó kiállításokat rendezett be, egyikben a korábban összegyűjtött céhes-, a másikban 1848-as emlékekből. Ez volt a magja az 1972-ben megnyílt múzeumnak.

E sorok íróját 1970-ben, 18 évi tanári munka után nevezték ki igazgatónak, az állandó kiállításokhoz. A város lakosságában, főleg az idősebbekben élt a régi múzeum emléke és újjászervezésének óhaja. A lehetőségek tanulmányozása után és a felajánlott segítségre támaszkodva

¹ Előadása szövegét ld. 56. oldalon. (Szerk.)

továbbfolytattam a gyűjtőmunkát. 1968 után a megyerendszerre való áttérés is kedvező feltételeket teremtett. A város korábban rajonszékhely volt, az új közigazgatási-területi rendezéssel elvesztette ezt a szerepét, s így épületek szabadultak fel, köztük a városi tanácsház. A felettes hatóságok támogatták egy helytörténeti múzeum létesítésének tervét. Erre a célra 1971-ben átadták a tanácsház épületét és kiutalták az épület külső és belső javítására, a múzeum berendezésére szükséges összegeket.

Az új múzeum más jellegű mint a két világháború közötti elődje. Az mindent gyűjtött, ami régiségnek volt tekinthető. Volt numizmatikai, régészeti, természetrajzi, néprajzi, képzőművészeti, levéltári stb. anyaga. Az újonnan létesítendő múzeum a város múltjából két lényeges dolgot akart bemutatni és ehhez gyűjtött emlékeket. Az egyik: a város évszázadokon át a Székelyföldnek egyik legjelentősebb céhes iparral rendelkező kézműves központja és vásáros helye volt. A másik: az 1848–1849-es szabadságharc idején kiemelkedő szerepet játszott, itt volt az ágyúöntés és általában a hadianyag gyártás központja, Gábor Áron parancsnoksága alatt itt alakult meg a székely tüzérség. Az állandó kiállítások ezt kívánják szemléltetni.

A mesterségek, céhek emlékanyaga szinte teljes egészében a lakosság adományaként került a múzeumba. Az 1848–1849-es szabadságharc dokumentumait, mivel ilyeneket már nem lehetett gyűjteni, nagyrészt a Székely Nemzeti Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre. Ugyancsak a megyei múzeumtól vettük át 1974-ben és állandó kiállításon mutatjuk be a Zsuzsi és Andris népviseletben című gyűjteményt. Ez a Jóbarát című gyermeklap által szervezett népviseletváros-verseny eredményeként jött létre 1970–1971-ben és Erdély különböző tájegységeinek népviseletét mutatja be babákon.¹

A régi tanácsház szép tanácstermét időszakos képzőművészeti kiállítások céljaira tartjuk fenn. Évente általában 8–10 kiállítást rendeztünk meghívott művészek alkotásaiból. Erdély szinte minden jelentős művésze egyéni tárlaton mutatta be itt a műveit. Emléül többnyire egy-egy munkát is ajándékoznak és ezzel hozzájárulnak egy képzőművészeti gyűjtemény kialakításához.

27 éves fennállása alatt a múzeum kiállításait felsőbb utasításra többször is át kellett rendezni. 1989 előtt a helytörténeti anyagot átfogóbb, az ország történetének keretében lehetett csak bemutatni és egyre hangsúlyozottabb szerepet kellett nyernie a jelenkor történetének.

Incze László

Búcsú Demény István Páltól

Kiváló tudóst, igaz embert, nagyra becsült kollégát, önzetlen jó barátot kísértünk ki január 6-án Sepsiszentgyörgyön a szemerjai temetőbe. Demény István Pált búcsúztattuk.

Már egészen fiatal korában bebizonyította, hogy éles elméje tudományos kutatásra termett. Még harmincéves sem volt, amikor *Kerekes Izsák balladája* című értekezésével doktorált. Életpályája úgy alakult, hogy kezdetben a nagypeleskei, majd a nagyenyedi és a csombordi iskolában tanárként, azután Csíkszeredában muzeológusként, Sepsiszentgyörgyön könyvtárosként, s végül Kolozsváron népköltészeti kutatóként tevékenykedett.

1990 májusában a Kolozsvári Folklórintézet vezetősége, őszinte örömmel, engem bízott meg, hogy meghívjam tudományos munkatársnak. Tudtuk, hogy Sepsiszentgyörgy szellemi életét megfosztjuk egy jeles személyiségtől (sőt voltaképpen kettőtől, ugyanis akkortájt dőlt el, hogy felesége, dr. Gazda Klára nemsokára a Babeş-Bolyai Tudományegyetem tanára lesz), ám egyfelől saját szakmai előmenetele szempontjából volt fontos, hogy minél kedvezőbb körülmények között dolgozzék, másfelől az erdélyi magyar folklórtudomány fejlődése érdekében célszerű volt egy megüresedett állást a legalkalmasabb szakembernek felajánlani. Három hónap múlva, sikeres versenyvizsga után, elfoglalta új munkahelyét.

¹ Részletesen ld. Szabó Zsolt cikkét. Honismereti Híradó 1974. 1. sz. 34. old. (Szerk.)

Hogy a választás helyes volt, a kilencvenes évek gazdag termése igazolta. Kutatói pályája határozottan ívelt fölfelé. Tanulmányok és könyvek sorát adta közre. Írásai olyan rangos folyóiratokban jelentek meg, mint az *Ethnographia*, az Erdélyi Múzeum, a Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények, az Anuarul Arhivei de Folclor, a Néprajzi Látóhatár, a Magyar Szemle, a Honismeret, a Művelődés, a Helikon és a Korunk. Intézeti feladata a lírai népdalok rendszerezése volt. Legszívesebben azonban a hősi epikával foglalkozott. Mélyrehatóan vizsgálta a keleti rokon népek hősi énekeit. Érdeklődése számos, eladdig kellőképpen nem tisztázott kérdésre irányult. Az összehasonlító módszer mesteri alkalmazásával meglepő összefüggésekre hívta föl a figyelmet. Szövegegyezéseket mutatott ki középkori krónikák és népballadák között. Hasonlóságokat vett észre román és magyar, valamint kínai és magyar dalok között. Eredeti nézeteket vallott a samanizmus és az archaikus világkép viszonyáról. *Tiltások, kerekék, lángok* című, összehasonlító folklorisztikai tanulmányait tartalmazó, tavaly napvilágot látott könyve sejteti, hogy a közölkéken kívül több, készülöben levő írása várta a végső formába öntést, és további témák tanulmányozásához szeretett volna hozzáfogni.

Kutatómunkája mellett módja nyílt arra is, hogy a néprajz szakos egyetemi hallgatókat beavassa a finnugor népek kultúrájának rejtelmeibe. Ugyanebben a témakörben előadásokat tartott a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen is.

Amikor 1990 augusztusában dolgozni kezdett a Kolozsvári Folklorintézetben, azt gondoltuk-reméltük, hogy legalább harminc alkotó esztendő áll előtte. A sors azonban csak alig több mint kilenc évet tartogatott még számára. 51. születésnapját sem érte meg.

A Mindenható rendelése ellen nem zúgolódunk. Csupán felsőhajtunk Pál apostol szavaival, melyek a rómaiakhoz intézett levelében olvashatók: „Óh Isten gazdagságának, bölcsességének és tudományának mélysége! Mely igen kikutathatatlanok az ő ítéletei s kinyomozhatatlanok az ő útai!” És eltűnődünk a második korinthusi levél intelmén, mely szerint „nékünk mindnyájunknak meg kell jelennünk a Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megjutalmaztassék aszerint, amiket cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt”. Bizonyos, hogy dr. Demény István Pálnak bőséges jutalomban lesz része, mert sok jót tett. Neve fennmarad műveiben. Emlékezetét pedig kegyelettel fogjuk őrizni mi, kollégái, barátai, tisztelői: a Csíkszeredai Múzeum és a Sepsiszentgyörgyi Megyei Könyvtár munkatársai, a Román Akadémia Kolozsvári Folklorintézetének kutatói, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Kultúra Tanszékének munkaközössége, az Erdélyi Múzeum-Egyesület és a Kriza János Néprajzi Társaság tagjai.

Dr. Almási István

In memoriam Veszprémi György

(1920–2000)

Győrött a Széchenyi István Művelődési Központban 1978-ban alakult Felnőtt Honismereti Klub idősebb generációjának utolsó tagja távozott el körünkből 2000. január 11-én. Művelt, nagy helyismerettel rendelkező helyi lokálpatrióták, név szerint Horváth Lajos, Szabó László, Kovács László, Jakab Tivadar, Hébenstreit Nándor előzték meg az elmúlásban, magukkal víve gazdag ismereteiket a városról és a megyéről. Sorstársak voltak ők, de Gyuri bácsinak jutott a bűn nélküli bűnhődés. 1949-ben a Mindszenthy-per, majd 1957-ben az 1956-os forradalomban való részvétele miatt ítélték el. A Győr megyei törvényszék 4 év börtönnel sújtotta, melyet a Legfelsőbb Bíróság 1 évre változtatott. Az 1956-os forradalom idején a győri Hajtóműgyárban dolgozott, ahol megbecsülés övezte a munkásság körében. Nem véletlenül választották be a munkástanácsba, s bízták meg a Hajtóműgyári Híradó szerkesztésével. A börtön nem törte meg, hű maradt a forradalomhoz. Soha nem tudták vele kimondatni, hogy 1956-ban ellenforradalom volt. Éppen halála előtt egy héttel elérte nekem, hogy a börtönből történt kiszabadulása után a Kisalföldi Gépgyárban helyezkedett el fizikai munkásként. Állandó megfigyelés

alatt tartották, de szorgalmas, jó munkájáért megbecsülték. Fokozatosan közelebb került ahhoz, hogy gépészmunkás végzettségének megfelelő állásba kerüljön, s ezt el is érte.

Az 1970-es évek volt az az időszak, amikor a Hazafias Népfront keretén belül kibontakozott a honismereti mozgalom, s az eddig mellőzött, vagy üldözött személyek is lehetőséget kaptak arra, hogy értékes munkával tölthessék szabadidejüket: a helytörténettel, néprajzzal, üzemtörténettel foglalkozzanak. Az évenként meghirdetett pályázatok sok tehetséges embert megmozgattak, s az amatőrök tollából kitűnő pályamunkák születtek. Veszprémi György munkahelyének, Győr legelső gyárának történetével kezdett foglalkozni. Viszonylag gazdag levéltári, könyvtári és magánkézben lévő anyag állt rendelkezésére. Alapos kutatómunka után 1983-ra elkészült és megjelent *A 175 éves Kisalföldi Gépgyár története* című kitűnő üzemtörténeti munkája, mellyel sorozatot indított el. Évenként írta a gyár krónikáját, ami történeti értéke mellett gyakorlati célokra is szolgált, s a gyár vezetése részéről is támogatásban részesült. Emellett több más helytörténeti munkája is megjelent. Többek között írt a győri hidak építéséről, Zászlós

István győri szobrász és Schima Bandi iparművész munkásságáról. A megyei honismereti pályázatokon többször nyert első díjat, sőt kiemelt első díjat is kapott, s Kovács Margit gyönyörű marokszedő kerámiájának boldog tulajdonosa lett. A honismereti mozgalomnak aktív, lelkes, elismert tagja volt. Kezdetől fogva részt vett az Országos Honismereti Akadémia rendezvényein, s még ez évben is tervezte, hogy ott képviseli megyénket. Alapító tagja volt a már említett Felnőtt Honismereti Klubnak, s társaival együtt jelentős segítséget nyújtott az Országos Műemlék Felügyelőség Győr belváros építéstörténeti kutatásával foglalkozó csoportjának. Készségesen segítette a hozzáforduló helytörténeti kutatóknak. Értékes tagja volt a Baross Emléktársaságnak. A Győrszigetiek Baráti Köre titkáraként kitűnő szervezője volt a színvonalas, éves program kidolgozásának és megvalósításának. Segítette az Egészséges Nemzedékért Alapítvány munkáját.

Büszkék vagyunk Győr városát gazdagító munkásságára. Örülünk, hogy erőt meríthettünk tőle és együtt dolgozhattunk vele.

Emlékét kegyelettel megőrizzük.

Dr. Sály István

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az Apor Vilmos Katolikus Főiskola (Zsámbék), a Cigány Hagományokat Kutató Egyesület, a Cigány Szociális és Művelődési Módszertani Bázis (Pécs), a Collégium Martineum, a Debreceni Egyetem (KLTE) Néprajzi Tanszéke, az ELTE Folklor Tanszéke, az Európai Folklor Intézet, a Gandhi Gimnázium, a Györfly István Néprajzi Egyesület, a Hélix Alapítvány, a Honismereti Szövetség, a Karácsony János Honismereti Egyesület, a Kárpátok Alapítvány (Kassa), a Kriza János Néprajzi Társaság, a Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Néprajzi Társaság, a Magyar Védőnők Egyesülete, a Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara, a BTK Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszéke, a Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kara Néprajzi, Növénytani és Romológiai Tanszéke, a Református Teológiai Doktori Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekciója, a Romológiai Kutatóintézet, a Szekszárdi Roma Kisebbségi Önkormányzat, a Szlovák Kutatóintézet, a Tolna Megyei Honismereti Egyesület, a Wosinsky Mór Múzeum Szekszárd, több megyei, települési és kisebbségi Önkormányzat támogatásával meghirdeti

a 2000. évi IV. Országos Kisebbségi Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatot.

Pályázni lehet az alábbi témakörökben: néprajzi és nyelvjárási témájú, eredeti helyszíni, vagy levéltári gyűjtést tartalmazó munkákkal, melyek még nyomtatásban nem jelentek meg és más pályázaton nem vett részt.

Terhesség-, szülés-, gyermekágy-, keresztelés-, csecsemőápolás és gyereknevelés Népi vallásosság Népi növényismeret Hogyan tükröződnek a történeti események a népi emlékezetben A nő helyzete a társadalomban

a bolgár, a cigány, a görög, a horvát, a lengyel, a magyar, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán népszerűség körében.

Díjtételek:

	I. (Ft)	II. (Ft)	III. (Ft)	IV. (Ft)
felöltt	30 000	20 000	15 000	10 000
ifjúsági I.	20 000	15 000	10 000	5 000
ifjúsági II.	15 000	10 000	7 000	5 000

Cigány témájú pályázatnál a legjobb gyűjtők számára az Erdős Kamill-díj kerül kiosztásra: felöltt (18 év felett) 50 000 Ft, ifjúsági (középsiskolai) I. 30 000 Ft, ifjúsági (14 éves korig) II. 20 000 Ft.

A pályadíjak a pályázatok színvonalától függően megoszthatók, illetve visszatérthetők. Nem pályázhatnak múzeumban vagy néprajzi intézményben dolgozó szakemberek! A pályázatot három azonos (– az első három példányt! –) példányban kérjük beküldeni a következő címre:

Romológiai Kutatóintézet
H-7101 Szekszárd
Pf.: 12.

Beküldési határidő: 2000. augusztus 1.

A pályázathoz külön borítékban kérjük mellékelni a pályázó nevét, foglalkozását, pontos címét, telefon, illetve fax-számát. A határidőn túl beérkező pályamunkák 2000-ben díjazásban nem részesülnek. A pályázat eredményhirdetésére 2000 októberében kerül sor, melyről minden pályázót értesítünk.

A pályázni kívánóknak minden szakmai segítséget megadunk, – így pl. a „Terhesség, szülés, gyermekágy...” témakörben a gyűjtés és pályázattírás időtartamára kölcsönözzük Temesváry Dezső: Élőítéletek, népszokások és babonák a szülésetet körében Magyarországon, Bp., 1899. című könyvének fénymásolatát.

Bővebb felvilágosítást, szakmai segítséget levélben a Kutatóintézet címén, illetve a (36) 74/317-369, 20/9549-851, 72/327-622/4944 (4373) telefonszámon dr. Gémes Balázstól kaphatnak.